

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

En novemberdag i Hovanäs kalkfuktäng.

Foto: © Lisa Johansson

Bevarandeplan för Natura 2000-området Hovanäs kalkfuktäng SE0230297

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Syftet är att hejda utrotningen av djur och växter samt att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Utpekandet av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att bevara de utpekade värdena i områdena långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar i vårt land regelbundet cirka 60 av de fåglar som listas i bilaga 1 i fågeldirektivet.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta görs i särskilda bevarandeplaner, men beskrivningen kan också ingå i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen finns en beskrivning av området med bevarandesyfte och bevarandemål för de naturtyper och arter som ska bevaras, och det ska framgå hur skyddet kan bidra till en gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Bevarandeplanen underlättar förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken genom att den ger viktig information om området till bland annat markägare, myndigheter, exploatörer och naturvårdsförvaltare.

Bevarandeplanen utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Det gäller även för de bevarandeåtgärder och den naturvårdsskötsel som kan krävas för att bevara värdena, i den mån markägare eller andra brukare inte har möjligheten eller skyldigheten via andra lagar eller avtal att göra detta (till exempel miljöersättningar). Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras - den är ett "levande dokument". Det gör det möjligt för alla att bidra med ny kunskap och synpunkter genom att kontakta Länsstyrelsen.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har tillkommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Framtida naturvårdsarbete kan komma att leda till ytterligare ny kunskap som i sin tur kan leda till behov av justeringar av Natura 2000-områdets gränser, naturtyper eller arter. Vid förvaltning och tillståndsprövning är det viktigt att utgå från de befintliga värdena, inte bara de regeringsgodkända, varför det är av vikt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit bli regeringsgodkända ännu.

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av till exempel skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Reglerna enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller i Natura 2000-områden.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller utpekade arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de naturmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap 27-29§§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada.

Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls dock samråd med Skogsstyrelsen istället. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben eller kontakta en handläggare.

För verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötsel och naturvårdsförvaltning av ett Natura 2000-område, i syfte att långsiktigt bevara de naturtyper och/eller arter som skyddas, krävs inte tillstånd.

Innehåll

	Sida
Området	5
7230 - Rikkärr	9
1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, <i>Vertigo geyeri</i>	10
1015 - Otandad grynsnäcka, <i>Vertigo genesii</i>	12
Dokumentation	13

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Bevarandeplan för Natura 2000 - området SE0230297 Hovanäs kalkfuktäng

Kommun: Vadstena

Områdets totala areal: 1,4 hektar

Markägareförhållande: Privat

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2016-12-19

Regeringsbeslut, historik:

Regeringen föreslår att området är av gemenskapsintresse (pSCI): 2000-07

Fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI): 2005-01,

Regeringen förklarar området som ett särskilt bevarandeområde (SAC): 2011-03

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

7230 - Rikkärr

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

1015 - Otandad grynsnäcka, *Vertigo genesii*

Området

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som förekommer i området.

Prioriterade bevarandevärden:

Inom Natura 2000-området prioriteras naturtypen öppna och hävdade rikkärr (7230) samt Natura 2000-arterna kalkkärrsgrynsnäcka samt otandad grynsnäcka. Naturvärden som främst ska bevaras och utvecklas i området är en naturlig hydrologi utan betydande negativ påverkan samt öppna och hävdade rikkärnsytor. Även kalkkärrs busk- och brynmiljöer med salixbuskage är prioriterade bevarandevärden eftersom de utgör livsmiljö för den stark hotade arten agatsnäcka (*Cochlicopa nitens*). Området hyste tidigare en population av otandad grynsnäcka men arten har inte återfunnits under 2000-talet och har troligen dött ut i området. Trots detta anses lokalen vara ett av få områden i Östergötland som idag hyser lämpligt habitat för otandad grynsnäcka, som i södra Sverige är akut hotad. Det finns därför starka skäl att återinföra arten i Hovanäs med individer från det närliggande kalkkärret Hagebyhöga.

Motivering:

Hela Natura 2000-området Hovanäs kalkkärr är kalkpåverkat. Området hyser en stor artrikedom bland den kalkpåverkade floran och faunan.

Prioriterade åtgärder:

Fortsatt hävd av området genom slåtter i södra delen och bete i norra delen samt röjning av igenväxning.

Bevarande och skötsel utav brynmiljöer med salix som är livsmiljö för större agatsnäcka (*Cochlicopa nitens*). Röjningar som specifikt ämnar att gynna arten kan behövas.

Utreda och fastställa ett långsiktigt reglerat skydd och skötsel av hela området.

Återinföra otandad grynsnäcka enligt Länstyrelsens policy för utsättningar.

Beskrivning av området

Hovanäs kalkfuktäng ligger i den västligaste delen av den centralt belägna slättbygden i Östergötland. Området ligger bara ett stenkast från Vättern. Vid Hovanäs finns ett förhållandevis stort område med intressant kalkgynnad flora och fauna. Under den senaste tioårsperioden har skogen i området röjts och öppnats upp för att åter slåttas, efter en längre tids igenväxning. Idag är området mer öppet, med mindre delytor som domineras av träd och buskar. Redan på häradskartan från slutet av 1800-talet syns den vägbank som delvis har skapat området och påverkat hydrologin. Vägbanken tillsammans med en närliggande stenindustri som släpper ut kalkhaltigt vatten gör området blött och har gynnat den kalkberoende floran i området. Det kalkhaltiga vattnet har även bildat en hård skorpa av kalk vilket lokalt möjligen kan vara negativt för rikkärrs livsmiljöer. Det är oklart hur de hydrologiska föreutsättningarna såg ut på platsen innan

vägbanken och stenindustrin etablerades på 1800-talet. På häradskartan är området dock angivet som ängsmark, sannolikt kalkfuktäng.

Floran är artrik med stora mängder av kärrknipprot (*Epipactis palustris*) och slätterblomma (*Parnassia palustris*). Tätört, kärrsälting, gräsull, kärrfräken och vildlin är också vanliga. Här finns en artrik snäckfauna med intressanta och skyddsvärda arter som kalkkärrsgrynssnäcka (*Vertigo geyeri*, nära hotad, NT), större agatsnäcka (*Cochlicopa nitens*, starkt hotad, EN), större skogsglanssnäcka (*Aegopinella nitidula*) och ängspuppsnäcka (*Pupilla muscorum*) noteras.

Vad kan påverka området negativt

Naturtyps- och artspecifika hotbilder preciseras under respektive naturtyp och art.

Gemensamt för all hävdberoende natur (öppna delar av 7230, kalkkärrsgrynssnäcka och otandad grynsnäcka):

- Exploatering i eller i anslutning till området.
- Störd hydrologi genom till exempel dikning är särskilt allvarlig då naturtypen i hög grad får sin karaktär av det mer eller mindre permanent höga vattenståndet.
- Större markskador kan förutom rena mekaniska skador även medföra att hydrologin påverkas med följd att naturmiljön ändras.
- En nedläggning av stenindustrin kommer påverka kalkhalten och områdets hydrologi. Möjligen kan en nedläggning påverka området negativt.
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete/slätter leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade och ljuskrävande floran och faunan.
- Överbete, alltför intensivt betetryck påverkar naturtypen negativt eftersom växter har svårt att komma upp i blom och ge nektar och pollen åt insekter. Växterna får även svårt att fröa av sig.
- Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag påverkar naturtypen negativt.
- Insådd och plantering av främmande arter påverkar floran negativt.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt. Även tillskottsutfodring och vinterbete av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.
- Kväveläckage från angränsande marker påverkar floran negativt.
- Fragmentering och isolering som uppkommer om liknande biotoper försvinner i det omgivande skogs- och jordbrukslandskapet försvårar spridning, genutbyte och återkolonisation mellan gräsmarker. Plantering av skog kan dessutom skapa spridningsbarriärer.

-Skogsbruk i eller i anslutning till objektet: avverkningar annat än i naturvårdssyfte, markberedning och plantering. Virkestransporter eller körning med andra tyngre fordon kan skada för naturtypen viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi.

Områdets bevarandeåtgärder

Art- eller naturtypsspecifika åtgärder preciseras under respektive naturtyp.

Reglering av skydd och skötsel:

Enligt 12 kap 8 § MB (Miljöbalken) är brukaren skyldig att ta hänsyn till natur- och kulturvärden vid all markanvändning i jordbruket. De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap MB förtydligas i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket. Enligt förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket får jordbruksmark tas ur produktion först efter anmälan till Länsstyrelsen, som då har möjlighet att förbjuda en ändrad markanvändning.

Det öppna rikkärret kan skötas med medel från EU:s miljöstöd. Miljöstödsreglerna uppdateras vart femte år och kan i enstaka fall ha krav som står i motsättning till Natura 2000-områdets syfte. Natura 2000-naturtyperna behöver dock skötas i syfte att målen med Natura 2000-området uppnås. Detta är troligen inget problem i dagsläget (2016), men bör följas upp vid nya stödperioder och reglerändringar. I Natura 2000-området Hovanäs kalkfuktäng ingår ungefär 30 procent all naturtypsklassad mark i miljöersättningsansökan 2016, varför skydd och skötsel inte kommer att vara reglerad i tillräcklig omfattning. Den norra delen ingår visserligen i en större betesfälla men regleras inte genom något avtal. Troligen kommer all naturtypsklassad mark inte kunna ingå i miljöersättningsåtaganden utan behöver regleras genom någon annan typ av avtal till exempel biotopskydd eller naturvårdsavtal.

I och med att området är Natura 2000-område krävs samråd med Länsstyrelsen vid avverkningar och röjningar som kan påverka naturvärdena negativt. Detta gäller även avverkning av enstaka värdefulla träd eller bortförsl av grov död ved. Avverkning av träd som ligger utanför Natura 2000-området men som kan ha höga naturvärden kräver samråd med Länsstyrelsen enligt 12 kap 6§ MB. Vid samråd som rör avverkning eller röjningar tas kontakt med ansvarig förvaltare på Länsstyrelsen för Hovanäs Kalkfuktäng.

Bevarandeåtgärder:

Områdets hävdhistoria är vägledande för den fortsatta skötseln. För att områdets naturvärden ska bevaras behöver hävdkrävande naturtyper regelbundet vara välhävdade så att ingen skadlig förnaansamling bildas, eftersom det missgynnar småväxta arter och försvårar frögroning.

Under det senaste decenniet har området röjts och öppnats upp i omgångar. Idag återfinns en relativt öppen rikkärrensytta som hävdas genom slätter på ungefär 0,4 hektar. Den norra delen ingår i en betesfälla och betas även om den inte ingår i miljöersättningsåtagande.

De blötaste delarna behöver för närvarande ingen återkommande hävd, vassen behöver dock kontrolleras med tidig slätter. Största hotet som behöver motverkas med återkommande röjningar är busketablering och utveckling av sumpskog samt spridning av bladvass. Igenväxningsvegetation behöver årligen eller vid behov hållas efter genom röjning. Det är dock viktigt att det sker med hänsyn till större agatsnäcka så att artens livsmiljö av bryn och salixbuskage bibehålls.

De öppna rikkärrsytona samt fuktängen ska regelbundet hävdas genom bete eller slåtter. Slåttern ska ske (manuellt eller motormanuellt) efter att flertalet hävdgynnade arter har blommat och satt frö (vanligen tidigast i slutet av juli). Höet bärgas och därigenom förs näringen bort från marken. Det bidrar ytterligare till större artrikedom bland kärlväxterna. Vid behov kan två skördar tas för att kompensera för den ökade näringstillgången i nederbörderna eller motverka täta bestånd av vass.

Tabell 1: En generell sammanställning av bevarandeåtgärder omnämnda i den aktuella bevarandeplanen.

Bevarandeåtgärd	När	Var	Prioritet
Fortsatt hävd, främst genom slåtter i söder och bete i norr	Årligen	Öppna delar av 7230	1
Varsam röjning av igenväxning (inklusive kulturlämningar)	Årligen eller vid behov	Lämpliga delar av 7230	1
Skapa ett varierat trädskikt genom till exempel luckhuggning	Vid behov	Främst delar med ett tätt trädskikt	2
Utreda och fastställa ett långsiktigt reglerat skydd och skötsel	Inom tre år	Hela Natura 2000-området, (delar som inte ingår i miljöersättningsåtaganden)	1
Utsättning av otandad grynsnäcka	Inom två år	Lämpliga delar av 7230 med tuffmossor (samt späd skorpionmossa)	1

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Bevarandestatus beskriver läget för naturtyperna i landet som helhet, medan *bevarandetillståndet* beskriver aktuellt läge inom Naturaområdet. Dessa beskrivs närmare under respektive naturtyp och art längre fram i planen. Här redovisas en sammanställning av bevarandetillståndet inom området.

Tabell 2: Naturtypsareal och förekomst av Natura 2000-arter (ej fåglar) inom Natura 2000-området. **Blå färg** innebär en förändring av art- eller arealförekomst jämfört med regeringsgodkända uppgifter angivna inom parentes. Länsstyrelsen kommer att föreslå förändringarna vid lämpligt tillfälle. *) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura2000-bevarandearbete. Prioriteringen kan skilja sig från prioriteringen i det specifika området.

Naturtyp/art	Hektar/Förekomst	Bevarandetillstånd
7230 - Rikkärr	1,1 (1,3)	Gynnsamt
1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, <i>Vertigo geyeri</i>	X	Otillfredsställande
1015 - Otandad grynsnäcka, <i>Vertigo genesii</i>	X	Dåligt
Områdets totala areal	1,4	

Uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Uppföljning av skötseln, som är en viktig del i bevarandemålen, kommer delvis att kontrolleras via den ordinarie kontrollverksamheten för miljöersättningsåtaganden, men bör även följas upp för länets samtliga områden med hävdbehov genom regelbundna analyser för att se vilka områden som ingår i jordbruksblock med miljöersättning.

7230 - Rikkärr

Arealen 1,1 hektar är ännu inte fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypens utbredningsområde överensstämmer med områden där berggrunden eller jordtäcknet är rikt på baskatjoner, vanligtvis kalcium. pH-värdet i myren är vanligen 6 eller högre. Rikkärren är generellt näringsfattiga till måttligt näringsrika och näringsbegränsade.

Torvdjupet är ofta grundare än i fattigare myrar och kan understiga 30 cm, men bottenskiktet byggs upp av rikkärrensindikerande brunmossor (till exempel släktena *Scorpidium* och *Campylium*) eller i vissa fall vitmossor. Morfologiska strukturer i torven utgörs i de fall de förekommer av tubbildning, mindre sträng- och flarkbildningar och källkupoler.

Både öppna och trädklädda rikkärr inkluderas i naturtypen, vilka kan ha en krontäckning av noll till 100 procent. Vegetationen domineras av olika halvgräs och örter. Rikkärren har en speciell flora och fauna som varierar med till exempel krontäckningsgrad, kalkhalt och näringsförhållanden. Rikkärr kan delas in i tre undergrupper: öppna hävdade rikkärr med en krontäckning på noll till 30 procent; öppna ohävdade rikkärr med en krontäckning på noll till 30 procent; samt trädklädda och videbevuxna rikkärr med en krontäckning på minst 30 procent. Större delen av rikkärret i Hovanäs utgörs av undertypen öppna och hävdade rikkärr och resterade delar av naturtypen utgörs av trädklädda och videbevuxna rikkärr.

Bevarandemål

Arealen av rikkärr (7230) ska vara minst 1,1 hektar i Natura 2000-området, varav minst 0,8 hektar ska vara av undertypen öppna och hävdade rikkärr. Andelen öppet rikkärr som hävdas får gärna öka på bekostnad av den trädklädda delen. Undertypen öppna och hävdade rikkärr ska vara öppen endast med enstaka inslag av träd och buskar. Träd- och buskskiktet i naturtypen ska minst ha ett påtagligt inslag av en eller flera av arterna sälg, vide, alm, ask, lind och/eller lönn. Salixdominerade buskbryn är den viktigaste livsmiljön för större agatsnäcka och ska därför finnas/bibehållas. Våtmarkens hydrologi ska bibehållas och det ska inte finnas några avvattnande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan. Grundvattennivån ska vara hög under större delen av året.

Ingen näringstillförsel, inklusive utfodring av betesdjur, ska förekomma. Störningar som orsakar positiva effekter kan förekomma (till exempel periodvis översvämning, tramp med mera). Minst 0,8 hektar ska vara relativt öppet utan igenväxning eller täta bestånd av vass, buskar eller träd. Träd och buskar ska utgöra ett enstaka till måttligt inslag i naturtypen. Typiska och karaktäristiska arter för naturtypen ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas art- och individrika förekomster av dessa arter inom grupperna kärlväxter och mossor.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Rikkärren har varit mycket illa av markavvattning i hela landet. I södra Sverige finns endast fragment kvar, medan större arealer framför allt återfinns i Jämtland och Norrbotten. Då kärren ofta ligger i bördiga jordar har de tidigt dikats ut när åkerbruket spritt sig ner i dalgångar och på fuktiga marker. Ett antal rikkärr är skyddade som naturreservat, och ytterligare objekt i södra Sverige hålls i hävd med hjälp av miljöstödsprogrammet. Generellt måste dock noteras att mycket få återstår i odlingsbygder över hela landet.

För naturtypen rikkärr (7230) är förekomsten i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 72 000 hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 75 000 hektar rikkärr. Bevarandestatusen för naturtypen bedöms vara otillfredsställande i Sverige och trenden för naturtypen är negativ.

Bevarandetillståndet för rikkärren i Hovanäs kalkfuktäng anses vara gynnsamt. Inom stora delar av naturtypen förekommer ett flertal typiska arter. Alla öppna rikkärrsytor hävdas regelbundet även om formell reglering av området saknas. Översilningen av kalkhaltigt processvatten gynnar flera biologiska värden men kan samtidigt även vara negativt för andra värden.

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut (arten finns troligen inte kvar)

Beskrivning

Kalkkärrsgrynsnäckan är en liten landsnäcka med ett brunt, högervidet skal som är 1,7 till 1,9 millimeter högt. Skalet är glänsande och ytterst fint och regelbundet strierat. Arten skiljer sig från den snarlika otandade grynsnäckan (*Vertigo genesii*) genom att ha fyra små, vita tänder på insidan av skalmynningen. Identifiering av grynsnäckor kräver mycket träning, särskilt unga, ej fullt utvecklade individer är mycket svåra att artbestämma.

Kalkkärrsgrynsnäcka lever i öppna rikkärr. Den viktigaste miljön för arten är extremrikkärr. Arten förekommer även i kalkfuktängar och sällsynt i rikare stråk i mosselaggar och i gles sumpskog. Arten är inte extremt kalkkrävande vilket visas av att pH-värdet på lokaler i Syd- och Mellansverige ligger i intervallet 5,75 till 7,5. Ofta hittar man arten i svagt sluttande områden med rörligt grundvatten, medan den verkar vara betydligt ovanligare i vätar (vattenrika områden som torkar ut på sommaren) och liknande områden med stillastående vatten. Förekomsterna är ofta koncentrerade till små partier av lämplig kärnya.

Arten är fuktighetskrävande och hittas främst i mossrika och ständigt fuktiga partier, gärna där det finns tuvor av axag eller lågväxta starr. Förkärleken för tuviga områden är förmodligen kopplad till att snäckorna genom att förflytta sig i vertikalled snabbt och enkelt kan hitta ”rätt” fuktighet.

Kalkkärrsgrynsnäcka är hermafrodit, liksom de flesta andra landmollusker, och är partiellt självbefruktande. Arten har en livscykel som är några månader (från att en individ kläcks till att dess avkomma kläcks) och når en ålder av knappt två år. Spridningsförmågan hos kalkkärrsgrynsnäcka kan på goda grunder antas vara starkt begränsad. Arten förekommer i regel mycket koncentrerat på de lokaler där den finns. Avståndet för normal spridning torde ligga i storleksordning några få meter. Att spridning sker även över ganska stora avstånd inses lätt när man studerar artens utbredningsområde. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur (till exempel rådjur) och fåglar.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för kalkkärrsgrynsnäcka behöver bevarandemålen för naturtypen rikkärr (7230). Särskilt viktiga funktioner och strukturer som ska finnas inom området är hävd, öppna och tuviga rikkärrsytor, fuktiga mikromiljöer samt rörligt grundvatten. Täta bestånd av höga örter påverkar arten negativt och ska därför inte tillåtas dominera i annars lämpliga delar av området.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Kalkkärrsgrynsnäcka är känd endast från Europa och har sina främsta förekomster i Skandinavien. På kontinenten finns den i ett uppsplittrat område från Brittiska öarna i väster till nordvästra Ryssland, med huvuddelen av lokalerna i Centraleuropas bergstrakter. I Sverige är den känd från cirka 400 lokaler över större delen av landet, men med stora luckor i utbredningen, och verkar saknas i bara sydöstra Småland och i Värmland. De tätaste kända förekomsterna finns i kalktrakter i Västergötland, Östergötland, Uppland, södra Gästrikland och Jämtland. Artens numerär på lokalerna är okänd. Kalkkärrsgrynsnäcka är upptagen i bilaga 2 till EU:s habitatdirektiv och är i Sverige klassad som nära hotad (NT). Arten är känd från 108 lokaler inom 98 Natura 2000-områden, motsvarande 27 procent av de kända förekomsterna.

För arten kalkkärrsgrynsnäcka (1013) är utbredningsarealen i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 400 till 500 miljoner hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 450 miljoner hektar utbredningsareal. Trots den stora utbredningsarealen så anses tillståndet för beståndet som dåligt och livsmiljön samt framtidsutsikterna anses vara otillfredsställande. Bevarandestatusen för arten bedöms vara dålig i Sverige.

Hovanäs har restaurerats under det senaste årtiondet. Nödvändiga strukturer och funktioner finns idag i området och arten har återfunnits i stora mängder i området. Bevarandetillståndet för arten anses därför som gynnsamt. Den närmaste förekomstlokalen (platsen) för arten är Natura 2000-området Borghamns kalkkärr vilket ligger cirka 700 meter söderut.

Då spridningsmöjligheten för snäckorna på egen hand är obefintliga är deras enda chans att följa med någon annan, mera rörlig art (till exempel fåglar och större däggdjur) för att möjliggöra tillförsel av flera individer eller återkolonisation ifall den försvinner helt. Den begränsade spridningsförmågan gör det extra viktigt att denna lokal inte minskar i areal, växer igen eller att dess hydrologi inte försämras.

1015 - Otandad grynsnäcka, *Vertigo genesis*

Arten är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Skalet är 1,6 till 2,1 långt och 1,0 till 1,2 millimeter högt, högervridet, äggformat till cylindriskt med cirka fem vindlingar. Mynningen är tandlös och rundad med tydlig men svag läpp. I sällsynta fall kan en svagt utbildad parietaltand finnas. Skalytan är glatt och glänsande med mycket svag, knappt förnimbar striering. Skalfärgen är svagt rödbrun till mörkt kastanjebrun.

Otandad grynsnäcka är en nordlig art med huvudförekomsterna i fjällkedjan och Jämtlands kalkområden. I fjällen hittar man framför allt arten i rikkärrsmiljöer nedanför trädgränsen. På några få platser till exempel på Pältsan i nordligaste Norrbotten finns arten även ovanför trädgränsen upp till cirka 800 meter över havet. Från Dovreområdet i Norge finns fynd upp till 1 100 meters höjd. Det kan därför inte uteslutas att arten förekommer i kalkrika kalfjällsområden även i södra delen av de svenska fjällen.

Den vanligaste miljön i norra Sverige är öppna rikkärr, företrädesvis sluttande källkärr. Arten är även funnen bland mossmattor på översilade bergväggar, i mattor och kuddar av fjällsippa, i zonen med forsdimma längs vattendrag samt i gles sumpskog. Arten är däremot aldrig funnen i slutna skog.

På de fåtaliga reliktbetonade lokalerna i södra och mellersta Sverige hittar man otandad grynsnäcka i hävdade rikkärrsmiljöer, påfallande ofta i anslutning till grundvattenförsörjda källor med rik förekomst av brunmossor.

Arten uppehåller sig i riktigt fuktiga, mossrika partier med tuvor av axag eller lågväxta tuvade starr där den framför allt håller till i tuvbaserna eller bland delvis nedbrutet växtmaterial. Även om arten är kalkkrävande förekommer den inom ett ganska brett pH-intervall 5,5 till 8,0 enligt norska studier. Förkärleken för tuviga områden är förmodligen kopplat till att snäckorna genom att förflytta sig i vertikalled snabbt och enkelt kan hitta rätt fuktighetsgrad.

Spridningsförmågan hos otandad grynsnäcka kan på goda grunder antas vara starkt begränsad. Arten förekommer i regel mycket koncentrerat på de lokaler där den finns. Spridning sker även över ganska stora avstånd men av allt att döma i mycket begränsad omfattning. Avståndet för normal spridning torde ligga i storleksordning några få meter. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur och fåglar.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för otandad grynsnäcka behöver bevarandemålen för naturtypen rikkärr (7230) uppnås. Särskilt viktiga funktioner och strukturer som ska finnas inom området är hävd, öppna och tuviga rikkärrsytter med lågvuxen starr och brunmossa i fuktiga mikromiljöer samt med rörligt grundvatten.

Bevarandeåtgärder

Eftersom arten är akut hotad i södra Sverige och Hovanäs utgör en av ett fåtal lokaler med mycket lämplig livsmiljö för arten behöver Länsstyrelsen återinföra arten otandad grynsnäcka i området. Utsättningarna ska ske enligt Länsstyrelsens policy för utsättningar.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Arten otandad grynsnäcka (1015) har en huvudsaklig utbredning i den norra delen av Sverige (alpin region) där den har en gynnsam bevarandestatus. Förekomsterna i södra Sverige (boreal region) anses vara reliktförekomster och här är bevarandestatusen dålig, främst eftersom arten har försvunnit från flera lokaler (förekomstplatser) under de senaste decennierna samt att livsmiljöerna generellt har en fortsatt svag negativ utveckling.

Tillståndet för den otandade grynsnäckan i Hovanäs kalkfuktäng är dålig. Troligen har arten helt försvunnit ur området. Eftersom arten troligen har dött ut i området är ett återinförande av arten aktuellt. I Östergötland har arten endast återfunnits i tre områden under 2000-talet Örbackers kalkkärr, Hagebyhöga och Ombergsliden. Närmaste lokal är Ombergsliden cirka fyra kilometer söderut.

Dokumentation

Webbsidor/databaser:

Artportalen, <https://www.artportalen.se>, (2016-10-03).

Länsstyrelsen Östergötland, <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland>, (2016-10-03).

Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/>, (2016-10-03).

Skyddad natur, <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>, (2016-10-03).

Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVA), <http://www.jordbruksverket.se/>, (2016-10-03).

Dokument:

Länsstyrelsen, (2006), Bevarandeplan för Hilltorps kalkkärr SE0230348

Jonsson, O. (2006), Grynsnäckor i Östergötland: En återinventering av fyndlokaler för *Vertigo angustior*, *V. genesii* och *V. geyeri* i N2000-områden. Rapport 2006:28. Länsstyrelsen Östergötland .

Naturvårdsverket, (2006), Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr inklusive arterna gulyxne, kalkkärrsgrynsnäcka och större agatsnäcka (2006-2010), Rapport 5601

Naturvårdsverkets vägledningsdokument för naturtyper och arter.

Wenche Eide (red.), Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige 2013, ArtDatabanken SLU, Uppsala, 2014.

Bilagor:

Bilaga 1, Kartor över Natura 2000-området

Bilaga 1

Översiktskarta

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Natura 2000-område

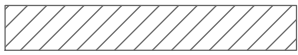
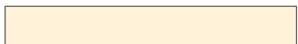
0 0,5 1 2 3 Kilometer

Natura 2000-områdets avgränsning och naturtypernas utbredning

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 25 50 100 Meter

- Natura 2000-området
- Annan naturtyp 0,2 hektar
- 7230 - Rikkärr 1,1 hektar

Ekonomisk karta

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 25 50 100 150 Meter

Natura 2000-område

Häradskartan från sent 1800-tal

0 50 100 200 300 400 Meter

 Natura 2000-området (SCI)